

PIRENNE, Henri, historicus (Verviers 23 december 1862 - Ukkel 24 oktober 1935).

Leerling van G. Kurth aan de universiteit te Luik (1879-'83) na studie te Leipzig en Berlijn (1883-'84) en te Parijs (1884-'85) benoemd tot hoogleraar, eerst te Luik (1885), daarna te Gent (1886), waar hij tot 1930 middeleeuwse geschiedenis en geschiedenis van België doceerde; verhuisde in 1930 naar Brussel, waar hij in 1934 professor agrégé aan de Vrije Universiteit werd.

Pireennes wetenschappelijk aanzien, bevestigd door talrijke binnen- en buitenlandse eerbewijzen, berust niet alleen op zijn omvangrijk en belangrijk werk op het gebied van de middeleeuwse economische en sociale geschiedenis, inz. de stads-geschiedenis, waarin hij vernieuwend en baanbrekend opgetreden is, maar ook op zijn zevendelige *Histoire de Belgique* (1900-'32), die hem, ver buiten de wetenschappelijke wereld, de grootste roem bezorgde.

I.v.m. de ideeën en de houding van Pirenne t.o.v. de V.B. is zijn *Histoire de Belgique* eveneens belangrijk. Vooral de inleiding tot het eerste deel is het voorwerp geweest van meningsverschillen, daar Pirenne hierin de fundamentele opvatting die aan het werk ten grondslag ligt, uiteengezet heeft, nl. de eenheid die volgens hem de geschiedenis van België karakteriseert. De Noordnederlandse historicus P. Geyl in het bijzonder heeft Pirenne over dit standpunt, waarin Geyl een bewust a-priorisme zag, hevig aangevallen. Anderen, zoals Pireennes leerling F.L. Ganshof, hebben de visie van Pirenne verklaard als een technisch middel dat hij gebruikt zou hebben om van zijn werk een echte synthese te maken. Zonder Pireennes objectiviteit fundamenteel in twijfel te trekken mag niettemin met J. Dhondt gezegd worden, dat het werk de Belgisch-nationale opvattingen weerspiegelt van de tijd waarin het ontstond en dat het hierdoor ongewild beantwoordde aan de verlangens van de officiële Belgische kringen, inz. van de Belgische nationalistenvóór en na de Eerste Wereldoorlog. Pireennes Belgisch-nationale opvattingen, door hem meer direct in enkele gelegenheidspublikaties vooral onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog uiteengezet, gaan uit van het liberale Frans-georiënteerde begrip „natie”, als een gemeenschap van enkelingen en groepen die, op basis van gemeenschappelijke of gelijklopende economische en sociale omstandigheden, van een gemeenschappelijke politieke geschiedenis, van gelijke levensgewoonten, godsdienstige opvattingen enz., een natie „willen” vormen. Pirenne verwerpt in het geval van België uitdrukkelijk de taal als natie-vormend element: het tweetalige België is daarvan voor hem het beste bewijs, daar de taalgrens in België nooit politieke betekenis gehad heeft. Een „bestuurlijke scheiding” op grondslag van de taal was voor Pirenne dan ook onaanvaardbaar. Een grote rol in het ontstaan en het voortbestaan van de Belgische natie kent Pirenne toe aan de Bourgondische eenmaking en aan het katholicisme van de Zuidelijke Nederlanden. Hij legt eveneens de nadruk op de tweetaligheid van Vlaanderen sedert de 12de eeuw, en op de vooral sinds de 16de eeuw sterk toenemende verfransing, die hij aan de ene kant ziet als het natuurlijk gevolg van de contacten met Frankrijk en de Waalse provincies en van de internationale uitstraling van het Frans, doch die hij

aan de andere kant ook - vooral in zijn latere geschriften (vgl. *La Belgique et la guerre mondiale*, 1928) - ziet als een verfransing van de hogere klassen van adel en burgerij, die zich hierdoor van het gewone volk dat niet verfranst was, afscheidden. Daarom ook mislukte volgens Pirenne de taalpolitiek van Willem I : zij richtte zich enkel tot het sinds het Franse bewind volledig verfransete „wettelijk land” en verwaarloosde de Vlaamssprekende volksmassa.

De gevolgen van de verfransing acht Pirenne weinig in overeenstemming met de liberale geest van de negentiende-eeuwse Belgische instellingen. In de V.B. erkent Pirenne dan ook een liberaal en democratisch streven waarvan hij de ontwikkeling, vooral na de grondwetswijziging van 1893, als een natuurlijk en onontkoombaar gegeven beschouwt. Hoewel Pirenne, die een Waal was, de gegrondheid van de Vlaamse rechtseisen dus op zijn minst impliciet erkende, hield hij vast aan het voortbestaan van een Franstalige universiteit te Gent, hetgeen begrijpelijk is, gezien zijn opvattingen over de tweetaligheid van Vlaanderen, zijn relaties met de verfransete hogere burgerij te Gent (waartoe zijn vrouw behoorde) en zijn sympathie voor de liberale partij (hij was bevriend met de liberale leider P. Hymans). Toch was hij t.a.v. het probleem van de vernederlandsing van Gent niet zo onverzoenlijk als de gewone Vlaamse „franskiljon”, waarmee hij zeker niet op één lijn geplaatst mag worden. Wellicht onder invloed van zijn vroegere leermeester en latere collega en vriend te Gent, de gematigd Vlaamsgezinde hoogleraar en historicus Paul Fredericq, was hij omstreeks 1898 voorstander van een tweetalig stelsel voor de Gentse universiteit en nog in 1911 nam hij dienaangaande een verzoenend standpunt in. Hij verzette zich echter in 1916 heftig tegen de vernederlandsing van Gent door de Duitse bezetter en werd hierom, samen met Fredericq, naar Duitsland weggevoerd. Ondanks zijn verachting voor de activisten erkende hij na de Eerste Wereldoorlog niettemin dat hun ideaal zuiver Vlaams geweest was. Hij veroordeelde eveneens de overdreven uitlatingen van de Fransgezinden die dachten dat het met de V.B. na 1918 gedaan was, en hij bleef de meeste flaminganten, die hij echter niet als de woordvoerders van de meerderheid der Vlamingen kon aanzien, als loyale Belgen beschouwen. Dit belette aan de andere kant weer niet, dat Pirenne, die na Fredericqs kortstondig rectoraat zelf rector van de heropende Franstalige universiteit geweest was (1919-'21), in 1923 ere-voorzitter werd van de Ligue nationale pour la liberté des langues die streed voor het behoud van de Franstalige universiteit. Misschien aanvaardde hij dit om zijn op dit gebied zeer bedrijvige zoon Jacques een genoeg te doen. Na 1930, na het aannemen van de wet op de volledige vernederlandsing, maakte hij gebruik van het recht op emeritaat dat door de wet geboden werd aan de professoren die weigerden hun onderwijs in het Nederlands voort te zetten, hoewel hij die taal zeer goed machtig was. Of zijn verhuizing naar Brussel in hetzelfde jaar eveneens door de vernederlandsing van Gent ingegeven was, is ons niet bekend, doch lijkt waarschijnlijk.

WERKEN : *La nation belge* (1899); - *Histoire de Belgique*, 7 dln. (1900-'32); - *La Belgique et la Guerre mondiale* (1928). - Artikelen : *Les Wallons dans l'histoire* (Congrès Wallon,

1905, compte rendu officiel); *Les origines de l'état belge*, in *La Nation Belge* (1906); *Une nation artificielle*, in *Almanach des étudiants libéraux de l'université de Gand* (1913); *Les caractères originaux de la civilisation belge*, in *La civilisation française* (1919); *Le pangermanisme et la Belgique*, in *Bulletin de l'Académie Royale de Belgique, Classe des Lettres* (1919); *La nation belge et l'Allemagne*, in *Université de Gand. Année académique 1919-1920. Ouverture solennelle des cours* (1919).

LITERATUUR : P. Geyl, *Belgicistische geschiedschrijving*, in *Bijdrage voor Vaderlandsche Geschiedenis* (1927, herdrukt in *Eenheid en Tweeheid in de Nederlanden*, 1946); - F.L. Ganshof, *Pirenne (Henri)*, in *Biographie Nationale*, XXX, fasc. 2. (1959); - F.L. Ganshof, *Henri Pirenne*, in *Rijksuniversiteit Gent. Liber Memorialis 1913-1960*, I (1960, p. 38-40 met volledige bibliografie van Pirenne); - H. van Werveke, *Henri Pirenne*, in *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, CXXV (1960, p. 68-86); - J. Dhondt, *Henri Pirenne*, in *Annali della Fondazione italiana per la storia amministrativa*, III (1966, p. 81-129).

ADRIAAN VERHULST